

Јован Павловски

СОК ОД ПРОСТАТА

- јубилејно издание -

Книгоиздателство Ми-Ан
Скопје, 2022

Содржина

СОК ОД ПРОСТАТА	7
Прв дел	9
Втор дел	193
ЗА ТВОРЕШТВОТО НА ЈОВАН ПАВЛОВСКИ	309
Катица Кулакова	
„Поетското творештво на Јован Павловски видено низ призма на неговите митски, историски и поетски слики“	311
Наташа Аврамовска	
„Правта и ѕвездите“	321
Лорета Георгиевска-Јаковлева	
Раскажувачките светови на Јован Павловски	341
Гоце Смилевски	
„Роман за еросот, отуѓеноста и општествената ентропија“	355
Владимир Мартиновски	
„Симбиоза на поетското и научното во творечката лабораторија на Јован Павловски“	373
Лидија Капушевска-Дракулевска	
„На маргините на еден поетски сон“	379
Бобан Карапејовски	
„Јазикот и стилот на Јован Павловски“	390
Иван Антоновски	
„За еден запоставен сегмент од опусот на Јован Павловски“	407

Иван Антоновски

Филолошки факултет „Блаже Конески“, УКИМ, Скопје

За еден запоставен сегмент од опусот на Јован Павловски

Како што има нагласено Антоан де Сент Егзипери, книжевноста за деца постои како страшен предизвик за талентот на писателите, кои треба да се сетат како им изгледал светот кога биле деца (цитирано според Владова 2001: 21). Но, неспорен е фактот дека не секој писател го прифаќа ваквиот предизвик, исто колку што е неспорно и дека не секој што го има прифатено, соодветно, односно успешно одговорил на предизвикот, за што сведочат бројни примери од светската, по и од македонската книжевност, меѓу кои, за љубов на вистината, се вбројува и обидот на Григор Прличев со неговата книга во ракопис „Воспитание или дванадесет песни за деца“, во која, како што ќе напомене и Јадранка Владова, нема ни трага од генијалниот поет, кој е наречен Втор Хомер (Владова 2001: 18). Ако ги проследиме остварувањата на современите македонски писатели кои на книжевната сцена биле/се етаблирани како автори на книжевност несоодветна за детската рецепција, ќе забележиме дека од средината на втората половина на минатиот век, па натаму, сè до средината на деведесеттите години, голем дел од нив го прифатиле предизвикот, пројавувајќи се со свои обиди за книжевен влез во светот на детето, но по внимателниот прочит со диоптрија соодветна за анализа на книжевен текст на-

менет за дете реципиент, се забележува дека кај дел од нив остварениот творечки резултат е далеку од естетското рамниште на кое се нивните дела за возрасни. Впрочем, може и да се направи паралела меѓу трендот во издаваштвото во тој период со оној во изминатите години, кога кај нас се јави/јавува нов бран поетики и обиди за пишување и објавување за деца, вклучително и од етаблирани писатели, кои претходно немале (барем објавено) ниту едно дело соодветно за детска рецепција, што неминовно ја отвора дилемата дали прифаќањето на ваквиот предизвик во овој контекст била/е мотивирана од свесност за важноста на делата за деца за националната книжевност и култура и, пред сè, од авторската, творечка потреба книжевно да се комуницира со реципиентот дете или од други, некнижевни фактори.

Од денешна временска точка за не мал дел од македонската културна јавност не е познато дека меѓу македонските истакнати писатели што го имаат прифатено овој предизвик за својот талент во тој период се вбројува и Јован Павловски. Во годината кога се одбележува значаен јубилеј во неговата творечка биографија, се чини неминовно е овој факт да го реафирмираме, но не само затоа што со него се комплетира сликата за една комплексна творечка личност на македонскиот XX и XXI век, туку поради успешноста со која Павловски има одговорено на предизвикот со остварениот творечки резултат. Со повторно навраќање кон овој необемен, но важен дел на неговиот опус, исчитувајќи го и со критериумите што ја одразуваат условеноста на книжевноста за деца и од потребите и тенденциите својствени на денешното дете, се доаѓа до констатација дека книгите за деца на Павловски ја споделуваат судбината на речиси секој сегмент од творештвото на истакнат (македонски) писател, кој не е во оној жанр или во онаа книжевна категорија на која доминантно им припаѓаат делата со кои тој писател е, пред сè, препознатлив во книжевниот хронотоп – недоволно (или задоцнето) критичко внимание и вреднување,

недоволно анализи и стручна посветеност низ годините. Со други зборови, творештвото за деца на Павловски не е многу афирмирано не поради неуспешен одговор на предизвикот наречен книжевност за деца, туку поради фактот што во годините по неговото објавување, се чини, не му е посветено доволно внимание, кое подолготрајно, непрекинато би го задржало и во фокусот на книжевната наука, и во фокусот на примарните читатели – децата, што не е исклучено да се должи и на недоволното внимание воопшто за книжевноста за деца во нашиот книжевен салон во дел од нашето не толку далечно минато. Ама затоа, сега, кога на опусот на Павловски му посветуваме поголемо, заслужено внимание и доаѓаме до ваквата констатација, се чувствуваме должни барем да укажеме/предочиме на неколку согледби кои, пред сè, се *фрлена ракавица* за натамошни (до)исчитувања, но и лично обврзување за натамошна стручна посветеност, која му ја должиме на овој сегмент од творештвото на овој знаменит автор, а не дотолку финалистички, заокружен обид за вредносно интерпретирање.

Содржинската анализа, како и годините на објавување на двете поетски книги за деца „Мишо ишо шо о“ (Скопје: Мисла, 1972) и „На сите светски страни само Ани, само Ани“ (Струга: Мисла, 1982), како и содржинската анализа на поетскиот избор „Песни, многу важни песни“ (Скопје и Мелбурн: Матица македонска, 1997), недвојбено упатуваат кон констатација дека поезијата за деца на Павловски е настаната како резултат на творечка потреба за влез во светот на детето и не е мотивирана од некои некнижевни/нетворечки побуди. Поконкретно, ова е поезија што е настаната во контактот на Павловски со своите деца, во нивните рани детски години – ова е поезија за нивното растење и од него, кое евидентно, кај него, како резултат на родителско-писателскиот спој во неговата личност, му овозможило не само потреба туку и творечка упатеност како навистина книжевно да се комуницира со реципиентот дете, без реферирање на миговна актуелност, со еманирање на суштинските

одлики на творештвото соодветно за детската рецепција, но и потребно за вистинско спознавање на светот и животот во кое книжевноста ја има улогата и на *посредник*. Затоа што, како што ќе нагласи Вladoва, „писателите се должни, без бебешки пелтечења, без лажно спуштање до децата, со сета зрелост, да им го покажат достапниот дел од светот на децата како *ветување* за идното цело“ (Вladoва 2001: 21). Павловски со својата поезија за деца го постигнува токму тоа, со иновативен пристап (за времето на создавањето на овие песни, но во македонскиот книжевен контекст не помалку и денес) на книжевна почит кон детската личност. Ова и мотивира на отстапување на роланбартовскиот пристап кон книжевноста со поимањето на *смртта на авторот*, затоа што очигледно овој сегмент од творечката е нераскинливо поврзан со личната, интимна биографија на Павловски, но овојпат би настојувале да се задржиме исклучиво на книжевниот текст и на неговите книжевни вредности. Сепак, не би можеле да не нагласиме дека, всушност, и преку примерот на творештвото на Павловски, како и преку примерот на творештвото на други македонски автори, меѓу кои се вбројува и Оливера Николова со нејзиниот „Зоки Поки“, се потврдува дека родителско-творечката спрега во авторовата личност може да даде значајни творечки резултати во книжевноста за деца, кога станува збор за даровит автор, што кореспондира и со теориското становиште дека книжевен текст соодветен за детската рецепција е остварлив под услов авторот на текстот да е возрасен, што би значело да има извесно и творечко и животно искуство. А, зарем има поблагородно и поважно животно искуство од родителското?!

За своите песни за деца Јован Павловски на едно место има изјавено дека им приоаѓа „без некои строги обврски“, доживувајќи ги „по малку како убава авантура“. Кон тоа, „пред сè, се обидов да напишам стихови за деца со повеќе поетски слики, со свежи метафори, со игри на зборови во кои тие добиваат ново значење или пак не значат ништо, но ја потхрануваат и

ја стимулираат детската фантазија... Мислам дека е благородно да се пишува за децата, но не на начин што е исполнет со нагласени дидактички студии, изветвени фрази, до дно истрошени зборови..." (цитирано според Друговац 1997: 6) Оттука, евидентно е дека Павловски, иако настапувајќи и на теренот на поезијата за деца како кон *порив што за смисла не прашува*, ја разбрал суштината на книжевноста за деца, нејзините специфики што ја одделуваат како посебен книжевен вид и тоа пред книжевно-теориските становишта за нејзината поетика да бидат поопстојно афирмирани во нашата книжевна и научна средина, особено нагласувајќи ја неопходната внимателност кон она што книжевниот текст соодветен за детска рецепција треба да го има, но не на начин и во степен што би наштетил на естетиката – она што едновременно е и одлика, и може да биде најголем грев на творештвото наменето за деца – дидактичноста. Впрочем, токму преку начинот на кој се остварува дидактичноста, во спrega или како противтежа на естетското, се согледува и еден сегмент од успешноста на одговарањето на предизвикот за талентот за писателот што се нафатил да пишува (и) за деца. Зашто, тој има одговорност и да подучува, и да забавува и да ја буди детската фантазија откривајќи нови светови/нов сегмент од светот во детските очи, ама и да ги гради книжевните и, воопшто, естетските критериуми на детето – идниот возрасен човек. Но, како ова соодветно разбирање/поимање на книжевноста за деца Павловски го има преточено во творечки резултат?

Ако внимателно се исчита барем „Мишо ишо шо о“ ќе се види дека Павловски на теренот на поезијата го има остварено она за кое Бруно Бетелхајм нагласува дека е клучно за прозата за деца: „За да го задржи вистински вниманието на детето, една приказна мора да го забавува и да ја поттикнува неговата љубопитност; ама за да му го збогати животот, таа мора да ја поттикне неговата фантазија; мора да му помогне да го развива својот интелект и да ги објаснува своите чувства; мора да биде

во согласност со неговите стравови и стремежи; мора во целост да ги признае неговите тешкотии, истовремено укажувајќи на решенијата на проблемите што го вознемируваат. Накусо, приказната треба во исто време да биде поврзана со сите аспекти на личноста на детето – и тоа без омаловажување; напротив, признавајќи ја сета сериозност на неговите проблеми, при што ќе ја поддржува неговата самодоверба и вербата во иднината“ (цитирано според Мојсова-Чепишевска 2019: 14). Сето ова го има во песните на Павловски, и неслучајно неговата прва книга за деца започнува со уводната напомена – директно обраќање до читателот, кое индиректно упатува на читање преку кое суптилно, онака како што доликува на книжевноста за деца, на теренот на поезијата ќе се оствари она за кое Бетелхајм вели дека е важно за прозата/сказната, а и по исчитувањето на поезијата на Павловски, ние уште еднаш би рекле/потсетиле – за книжевноста за деца, воопшто.

Во поезијата за деца на Павловски не само што се внимава на критериумите/предусловите за соодветност на книжевниот текст за детската рецепција туку и вешто и успешно се експериментира со нив, ама не на начин на кој тие би се негирале, туку се дополнуваат и се испреплетуваат еден со друг. Па така, на пример, кога во повеќето од песните во „На сите светски страни само Ани, само Ани“ се отстапува од критериумот едноставност во однос на јазикот, со употреба на непознати и помалку познати зборови, кои за детето реципиент се објаснети во толковник од крајот на книгата, всушност, суптилно се остварува критериумот на ненаметливата дидактика – се збогатува детската упатеност во лексиката и јазичното богатство. И, неслучајно ваквите зборови се употребени во насловите или, пак, во стилски фигури што поттикнуваат овие зборови да останат во детската меморија, најчесто стилските фигури на звучноста. А, едновременно, поетскиот текст е загатка, дотолку што мотивира на препрочитување, ама не поради тоа што текстот е тешко разбирлив за детската рецепција, туку затоа што

кај детето ја буди свесноста за можноста текстот да има повеќе интерпретативни рамништа. Зашто, во поезијата за деца на Павловски не се присутни само римата, епитетите и компарациите туку и алегориите, метонимиите, парадоксите, анафорите, оноματοпеите, асонанциите, алитерациите, хиперболиите... при што уште еднаш се потврдува дека поезијата за деца не е, или не треба да биде лишена од стилските особености што придонесуваат за книжевната вредност на онаа поезија која не е соодветна за детската рецепција, туку дека тие може и треба да егзистираат во неа, но со авторска вештост да бидат остварени соодветно за возраста на примарниот реципиент, а поаѓајќи од фактот дека книжевноста за деца треба да биде интересна и за реципиентот возрасен, неретко на дополнителни интерпретативни рамништа и нему да му овозможи нови читателски искуства.

Во поезијата за деца на Павловски дидактиката не се поима како класично поучување или како заклучок со порака, најмалку како наметната авторитетност на релација писател – реципиент, односно возрасен – дете, туку како нудење можности за детето преку читателското искуство со оваа поезија да ја спознае стварноста околу себе – онака и како што денес се очекува од современото книжевно дело чиј примарен реципиент е детето. Како конкретен, илустративен пример за ова би ги издвоиле песните за деновите од седмицата објавени во „Мишо ишо шо о“, во кои дидактиката се остварува исклучиво преку поетски слики. Но, тоа е начинот на кој дидактичното е присутно и во речиси сите песни од неговите поетски книги за деца. Дури и тогаш кога се употребени зборови што „не значат ништо“, како што би рекол Павловски, покрај нивната уметничка вредност спознајна за возрасниот, и покрај тоа што станува збор за „поет на игра и јазична експресија, поет на асоцијативен ток на мислите, кој се поведува не толку по смислата и значењето, колку по поетскиот облик“, како што има нагласено Мурис Идризоривиќ (1997), тие имаат значење и на друго

рамниште, зашто се во функција на детската имагинација, фантазија, зборовна игра... неретко и во дослук со фолклорните форми на поетското творештво за деца. А, зарем и тоа не е дел од дидактичното, кое не наштетува на естетското во книжевниот текст наменет за најмладите читатели? Исто колку што во функција на дидактичното е и што преку песните на Павловски детето може да го спознае не само светот околу себе и во себе туку и светот на книжевноста, токму поради посветеноста на Павловски на поетскиот облик, која овозможува детско читателско искуство што реципиентот го воведува во *тајните* на поетското писмо.

Би било претенциозно ако речеме дека е ова ексклузивитет само на поезијата на Павловски, на која, како што е нагласено од Миодраг Друговац, „не ѝ е потребна ни лажна скромност (во нејзиното критичко препознавање), ниту, пак, глаорификаторско восхитување/во оцените на нејзиниот објективен придонес во мотивското и стилското, и пред сè јазичното иновирање на македонската поезија за деца“ (Друговац 1997: 6). Но, факт е дека во македонскиот книжевен контекст, и во времето на нејзиното настанување и денес, оваа поезија е антиградиционалистичка и неконвенционална. А, таквата поезија, денес можеби и повеќе од претходно ни е потребна во нашиот книжевен простор – не поради книжевните текови и отворањето нови поглавја во нашиот книжевен развој, туку поради примарниот читател – детето, кое бара нешто поразлично, провокативно, иновативно... нешто што ќе му овозможи забележливо поразлично читателско искуство од претходното. Тоа нешто го има на одреден начин и во поезијата за деца на Јован Павловски, која очекуваме дека може да биде интересна и соодветна и за потребите на детето на нашево дигитално време.

Но, отворено мора да се каже и она што посуптилно и индиректно критиката го кажала уште пред неколку децении, и тоа некако поплатно, велееќи дека „поезијата на Јован Павловски го доведува во прашање 'детскиот' карактер на поезијата,

барем онаков каков што е прифатен денес" (Идризовиќ 1997). Преку својата поезија за деца Јован Павловски, иако искажува свесност за особеностите што еден поетски текст треба да ги поседува за да се оствари комуникација на релација адресат – адресант, меѓу поетот и детето, со стилските особености и експериментирањето со можностите на поетскиот јазик како повторно да го реактуализира прашањето дали книжевноста за деца постои посебно или како подвид на општата книжевност како уметност (Димова 2012: 7–8). Или, подобро речено, упатува кон потребата, покрај со специфичната диоптрија на исчитување на книжевниот текст од аспект на соодветноста за детската рецепција, во книжевниот текст за деца да се анализираат и да се вреднуваат и другите книжевнорелевантни нејзини особености, кои не можат да наштетат, туку само може да придонесат за естетската вредност на делото. Впрочем, веќе потврдените книжевни вредности на книжевноста за деца на тоа и упатуваат, а Павловски, покрај со поезијата за деца, тоа го остварува и со своите романи за млади „Значка“ (Скопје: Ми-Ан, 2006) и „Блиско сонце“ (Скопје: Ми-Ан, 2006), кои покажуваат дека историскиот роман со теми од националната историја соодветен за тинејџерската перцепција не мора да им е туѓ на примарните читатели.

Едновременно, со ова се отвора и прашањето за критериумот соодветност за возраста, според теориските согледби мошне важен за книжевноста за деца. Зашто, во дел од песните за деца, како и во прозата за тинејџери на Павловски се согледува дилемата дали тие навистина се (само) за деца или, пред сè, соодветни (и) за детската рецепција, ама нивната полнозначност реферира (и) кон возрасниот реципиент, како и во опусот на други автори.

Сепак, овие согледби се само почетни точки од кои може и треба да продолжи исчитувањето на творештвото за деца (и млади) на Јован Павловски. Овој сегмент од неговиот опус тоа го заслужува и потврдува дека Павловски успешно одговори

и на страшниот предизвик за талентот на писателот наречен книжевност за деца. И, затоа, искрено жалиме што и подоцна не се посвети(л) уште повеќе на овој предизвик, особено на теренот на поезијата.

Користена литература

- Владова, Ј. 2001. *Литература за деца*. Скопје: Гурѓа.
- Димова, В. 2012. *Естетиката на комуникацијата и книжевноста за деца*. Скопје: Македонска реч.
- Друговац, М. 1997. „Свртничар кон новото, кон неконвенционалното“. Во: Павловски, Ј. *Песни, многу важни песни*. Скопје и Мелбурн: Матица македонска, 5-7.
- Идризовиќ, М. 1997. [текст на задната корица]. Во: Павловски, Ј. *Песни, многу важни песни*. Скопје и Мелбурн: Матица македонска.
- Мојсова-Чепишевска, В. 2019. *Клуч во клучалката на детството*. Скопје: Матица македонска.
- Павловски, Ј. 1972. *Мишо ишо шо о*. Скопје: Мисла.
- Павловски, Ј. 1982. *На сите свететски страни само Ани, само Ани*. Струга: Мисла.
- Павловски, Ј. 1997. *Песни, многу важни песни*. Скопје и Мелбурн: Матица македонска.
- Павловски, Ј. 2006. *Блиско сонце*. Скопје: Ми-Ан.
- Павловски, Ј. 2006. *Значка*. Скопје: Ми-Ан.